

Urvalindude (*Carduelis flammea*) invasiooni dünaamikast 2017/2018 talvel Viljandimaal

Jaanus Aua*, Aarne Ots

Eesti Ornitoloogiaühing, Veski 4, 51002 Tartu

Sissejuhatus

Urvalind (*Carduelis flammea*) on avamaastikul ja poolavamaastikul tegutsev liik, keda Eestis võib kohata nii läbirändajana sügisel kui ka talvitujana igal aastal. Kuigi viimase 60 aasta jooksul on teada 9 massilise talvise arvukusega aastat (Leibak, Lilleleht & Veromann 1994; Aarne Ots, suuline kommentaar), ei ole invasioonilaadne sissereanne Eestisse selle liigi puhul siiski regulaarne fenomen. Urvalindude invasioone meie aladele on läbi Eesti ornitoloogia ajaloo suhteliselt kesiselt uuritud ning linnuvaatlejate ja –rõngastajate tehnilise varustatuse tõhus paranemine on alles viimasel kümnendil andnud võimaluse kõnealuse liigiga seonduvat paremini jälgida.

Materjal ja meetodika

2017. aasta oktoobri II dekaadist kuni 2018. aasta aprilli II dekaadini püüti loorvõrkudega ja märgistati Viljandimaal 3 paigas (Mustivere (Viljandi vald, 58.23' N 25.32' E), Tääksi (58.31' N 25.37' E) ja Sürgavere (58.29' N 25.33' E) (Põhja-Sakala

vald) lindude talvistelt toitmiskohtadelt 8345 urvalindu (Sürgaveres 3228, Mustiveres 3747 ja Tääksis 1370 isendit), jälgiti korduspüükide põhjal nende lokaalseid liikumisi, arvukuse dünaamikat ning invasioonisalkade soolist struktuuri. Taaspüükidele (14) tuginedes saadi teavet ka lindude päritolu kohta. Sürgaveres alustati statsionaarset püüki 2017. aasta oktoobri II dekaadil, Tääksis novembri I dekaadil ning Mustiveres 2018. aasta jaanuari II dekaadil. Seetõttu on arvukuse dünaamika hindamisel kasutatud vaid Tääksis ja Sürgaveres kogutud andmeid.

Arvukuse dünaamika

Kuigi 3 püügipunktis püüti oktoobris ja novembris 2017 kokku 485 urvalindu, oli liigi esinemine püükides siiski pigem juhuslikku laadi. Ka oli urvalindude arvukus erinevates püügipunktides väga erinev: kui 2017. aasta detsembris püüti Tääksis vaid 3 urvalindu, siis Sürgaveres 659 ja Mustiveres koguni 864. See viitab mitte niivõrd klassikalisele massiivsele rändelainele, kuivõrd just hulgu liikumistele. Viimase kasuks näib töötavat ka tõsiasi, et Tääksis märgistatud

* E-post: jaanus.aua@gmail.com

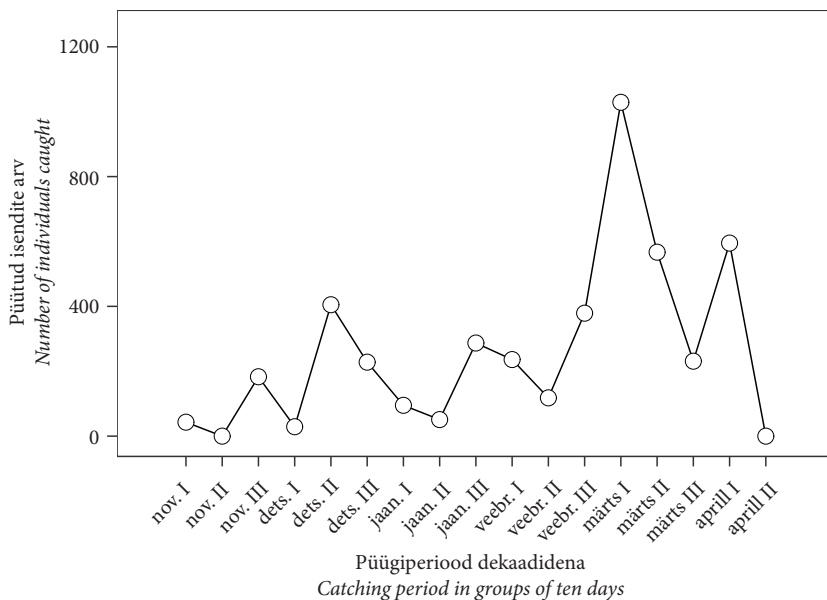
urvalinde tabati hiljem nii Sürgaveres kui ka Mustiveres, Mustiveres märgistatud isendeid Täaksis ja Sürgaveres ning Sürgaveres märgistatud Täaksis ja Mustiveres.

Mõningastele fluktuatsioonidele vaatamata tõusis urvalindude arvukus alates 2018. aasta jaanuarist kõikides püügipunktides järjepidevalt, suurenedes plahvatuslikult 2018. aasta veebruari III dekaadil. Arvukuse tipp saabus märtsi I dekaadil (vt ka joonis 1), kui 3 punktis püüti kokku 1469 urvalindu. Liikumise elavnemist illustreerib ka fakt, et 22.02.2018 Mustiveres märgistatud emaslinde püüti 7.03.2018 Tartus. Arvukuse kiirele langusele järgnenud

mõningat tõusu aprilli I dekaadil (püüti 877 urvalindu) iseloomustas lõunapoolsetelt aladelt saabunud läbirändajate suundumine pesitsusalade poole. Aprilli II dekaadi alguseks olid urvalinnud Viljandimaalt lahkunud.

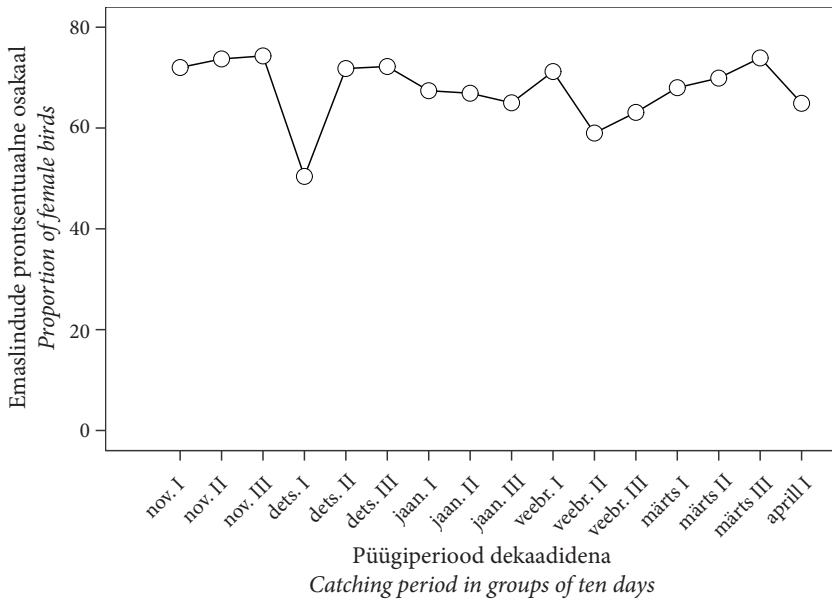
Invasioonisalkade sooline struktuur

Nii üllatav, kui see ka ei oleks, oli emaslinde ülekaal urvalindude invasioonisalkades kogu perioodi vältel märkimisväärselt kõrge: ligikaudu 70% püütud isenditest osutusid emaslindudeks (vt ka joonis 2). Seda toetasid ka visuaalsed vaatlused toitmiskohtadel. Tähtis on ka asjaolu, et võrgupüük oli nn passiivne: lindude püüdmiseks heidutus- ja peibutusmeetodeid ei

Joonis 1. Urvalindude (*Carduelis flammea*) arvukuse dünaamika Tääksi ja Sürgavere püügipunktis 2017/2018 talveperioodil Viljandimaal

Figure 1. The abundance dynamics of common redpolls (*Carduelis flammea*) in the winter of 2017/2018 at ringing stations of Tääksi and Sürgavere in Viljandi county.

Joonis 2. Püütud urvalindude (*Carduelis flammea*) sooline struktuur 2017/2018 talveperioodil Viljandimaal

Figure 2. The sexual structure of caught common redpolls (*Carduelis flammea*) in the winter of 2017/2018 in Viljandi county.

kasutatud. Seega oli nii isas- kui ka emaslindude püümis(t)esse sattumise tõenäosus võrdne.

Kas tegemist on erakordse või tavapärase fenomeniga, ei ole teada, kuna Eesti ornitoloogilises kirjanduses vastavad andmed puuduvad. Ka ei ole teada nähtuse põhjustanud tegurid. Võib vaid oletada, et urvalinnu emaslinnud on rändsemad ning madalamate temperatuuride suhtes tundlikumad kui isaslinnud, kasutades samal ajal ka erinevaid rändeteid ja –aegu.

Invasioonilindude päritolu ja liikumised

Kui invasiooni ulatust on taasleidude põhjal suhteliselt raske hinnata (vt

tabel 1), siis lindude päritolu kohta annab kogutud 14 taasleidu suhteliselt hea ülevaate.

2017/2018 talveperioodil saabusid urvalinnud Eestisse Skandinaaviast kahel erineval rändesuunal: sügisel põhjast (võimalik, et peamiselt Soome päritolu linnud) ning kevadel, segunenuna mööda Skandinaavia poolsaart lõunasse rännanud Rootsi, aga ilmselt ka Norra päritolu urvalindudega juba massiivsete sisserändelainetena lõunast. Huvitav on siinjuures asjaolu, et ajal, mil läbi Eesti toimus juba aktiivne läbiränne (Laos, Kablis ja Põhja-Lätis märgistatud isendite tabamine), said nii Kesk-Rootsis kui Lõuna-Soomes 2017.aasta sügisel rõngad jalga isendid, kes tabati Eestis suhteliselt

Tabel 1. Viljandimaa püügipunktides tabatud Eestis ja väljaspool Eestit märgistatud urvalinnud. Leiud on järjestatud rõngastuskuupäevade alusel.
Table 1. Overview of ringed common redpolls (*Carduelis flammea*) that were recaptured in the ringing stations of Viljandi county. Records in the table are in the order of ringing dates.

Rõnga number Ring number	Sugu Sex	Rõngastamise koht Ringing place	Koordinaadid Coordinates	Kuupäev Date	Taasleiu aeg Recapture date	Taasleiu koht Recapture place
912158H	F	Oulu, SOOME	64.57' N 25.29' E	28.09.2017	25.03.2018	Mustivere
DB77470	M	Holmsund, ROOTSI	63.41' N 20.28' E	21.10.2017	25.02.2018	Mustivere
931025H	F	Hattula, SOOME	61.08' N 24.24' E	21.10.2017	07.12.2017; 25.03.2018	Mustivere
J 11441	F	Lauteri, LÄTI	57.44' N 24.20' E	25.10.2017	29.01.2018	Mustivere
CB42633	F	Kabli, EESTI	58.00' N 24.26' E	25.10.2017	29.01.2018	Mustivere
DB80887	F	Hammarö, ROOTSI	59.15' N 13.30' E	27.10.2017	26.02.2018	Taäksi
KB02752	M	Sosnovy Bor, VALGEVENE	55.59' N 28.35' E	2.11.2017	7.04.2018	Taäksi
KB03200	M	Sosnovy Bor, VALGEVENE	55.59' N 28.35' E	4.11.2017	3.04.2018	Sürgavere
CB19493	F	Lao, EESTI	58.14' N 24.6' E	5.11.2017	29.11.2017	Sürgavere
952332H	M	Turku, SOOME	60.32' N 22.22' E	10.11.2017	4.03.2018	Sürgavere
978716H	F	Jurmo, SOOME	59.50' N 21.37' E	12.11.2017	7.04.2018	Sürgavere
J214711	F	Birzgaile, LÄTI	56.38' N 24.40' E	20.11.2017	10.03.2018	Mustivere
J227450	F	(vastuseta) LÄTI	x	x	14.03.2018	Sürgavere
J214350	M	(vastuseta) LÄTI	x	x	3.04.2018	Sürgavere

lühikese ajavahemiku jooksul 2018. aasta kevadtalvel. See viitab võimalusele, et Eestit läbis 2017/2018 põhjasuunalalt vähemalt 2 suuremat rändelainet, kusjuures esimene laine Eestisse pidama ei jäänud (Lätis ja Valgevenes märgistatud isendite tabamised) ning segunenuna urvalindudega, kes rändasid lõunasse Rootsi kaudu, läbisid massivsete lainetena Eesti alad uuesti 2018. aasta märtsi I ja aprilli I dekaadil.

Pesitsusaladelt tulnud taasleidude näol on invasiooniliikumises osalenud lindude päritolu veelgi selgem. Mustiveres 06.03.2018 märgistatud emaslind leiti 19.07.2018 Põhja-Norras (69,36 N; 28,33 E) ja samas 24.03.2018 märgistatud emaslind 05.09.2018 Venemaal Kandalaksha rajoonis Murmanski lähedal (67,06 N; 32,41 E). Kõik see räägib selle kasuks, et invasioonilinnud pärinesid (vähemalt) 2 erinevast piirkonnast ja jõudsid Eesti aladele, nagu ka eelnevas arutelus juba

mainitud, ilmselt erinevaid rändeteid kasutades. Kas tegemist on üldise fenomeniga või oli kirjeldatud liikumine ainult antud aasta omapära, on siiski selgusetu. Võimalik, et neile küsimustele annavad vastuse järgnevate invasioonide ajal tehtavad uuringud.

Uute urvalinnu invasioonide pausumine Eesti aladele on vaid aja küsimus. Jääb vaid loota, et järgmiste invasioonide ajal kontrollitakse urvalindude päritolu ning ka lokaalseid liikumisi juba oluliselt enamates kui vaid 3 püügipunktis üle Eesti.

Kasutatud kirjandus

Leibak, E., Lilleleht, V. & Veromann, H. (1994) *Birds of Estonia. Status, Distribution and Numbers*. Estonian Academy Publishers, Tallinn, Estonia.

